

УДК 796.417.1

**ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ЧИРЛІДИНГОМ НА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ
СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ****Андрій БОЛЯК, Наталія БОЛЯК***Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна,**e-mail: a.boliak@kubg.edu.ua*

Анотація. Ефективне формування лідерських якостей майбутніх фахівців у виші забезпечується на основі використання різноманітних засобів та методик. Фізичне виховання при використанні таких видів спорту, як чирлідінг, є ефективним засобом розвитку у студентів лідерських якостей. Мета дослідження полягає у визначенні впливу чирлідінгу як засобу фізичного виховання студентів на формування їхніх лідерських якостей. Методи дослідження: аналіз наукової та навчально-методичної літератури; методика інтегрального оцінювання лідерських якостей студентів. Дослідження, проведені зі студентками перших та других курсів, які займаються у спортивній секції, виявили позитивний вплив занять чирлідінгом на формування лідерських якостей дівчат, що робить доцільним використання засобів такого виду спорту у процесі підготовки сучасного фахівця.

Ключові слова: фізичне виховання, лідерство, чирлідінг.**ВЛИЯНИЕ ЗАНЯТИЙ ЧИРЛИДИНГОМ
НА ФОРМИРОВАНИЕ ЛИДЕРСКИХ
КАЧЕСТВ СТУДЕНТОВ ВІСШИХ
УЧЕБНИХ ЗАВЕДЕНИЙ****Андрей БОЛЯК, Наталья БОЛЯК***Киевский университет имени Бориса
Гринченко, г. Киев, Украина,
e-mail: a.boliak@kubg.edu.ua*

Аннотация. Эффективное формирование лидерских качеств будущих специалистов в высшем учебном заведении обеспечивается на основе использования различных средств и методик. Физическое воспитание при использовании таких видов спорта, как чирлидинг, является мощным средством развития у студентов лидерских качеств. Целью исследования стало определение влияния чирлидинга, как средства физического воспитания студентов, на формирование их лидерских качеств. Исследования, проведенные со студентками 1 и 2 курсов, которые занимаются в спортивной секции, обнаружили положительное влияние занятий чирлидинга на формирование лидерских качеств девушек, делает целесообразным использование средств данного вида спорта в процессе подготовки современного специалиста.

Ключевые слова: физическое воспитание, лидерство, чирлидинг.**THE IMPACT OF CHEERLEADING
STUDIES ON THE DEVELOPMENT
OF LEADERSHIP SKILLS IN
UNIVERSITIES AMONG STUDENTS****Andrii BOLIAK, Nataliia BOLIAK***Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine
e-mail: a.boliak@kubg.edu.ua*

Abstract. Effective leadership skills formation in the university among future professionals is provided using various means and methods. Using cheerleading in physical education makes a powerful means of students' leadership skills development. Objective: to identify the impact of cheerleading as a means of physical education of students on their leadership skills formation. Methods: scientific and methodological literature analysis; method of integrated assessment of students' leadership skills. The research, conducted by 1 and 2 year student, engaged in sports section, has shown a positive effect of cheerleading studies on girls' leadership skills formation, making it appropriate to use this kind of sport in modern specialists preparation.

Keywords: physical education, leadership, cheerleading.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство потребує компетентних і активних фахівців, здатних швидко і уміло визначати мету своєї діяльності, прогнозувати досягнення, долати труднощі, будувати взаємини з людьми, працювати в команді, тобто повною мірою проявляти свій творчий потенціал і лідерські властивості. Подальший розвиток нашого суспільства залежить від людей, що володіють нестандартним мисленням, творчою уявою, лідерськими якостями, здатних взяти на себе відповідальність у розв'язанні економічних, політологічних та культурологічних проблем.

У сучасних реаліях основним джерелом науково-технічного і соціального прогресу стає лідер – творча особистість. Процес формування організаторських, керівних та лідерських якостей – це одне з найактуальніших завдань, яке стоїть перед закладами освіти України.

Виховання такої людини передбачає розвиток необхідної низки здібностей. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває проблема підготовки студента до виховання в ньому лідера, лідерських якостей.

На вирішення цієї мети мають бути спрямовані компоненти різних дисциплін, виховних та інших заходів, спрямованих на формування компетентностей майбутніх фахівців.

Дослідники лідерства вважають, що лідерів можна знайти на всіх рівнях ділової активності, а не лише на найвищому рівні топ-менеджменту. Кращі лідери зазвичай дотримуються загального комплексу цінностей, до якого належать «справедливість, рівність, неупередженість, цілісність, чесність, довіра». До особистісних критеріїв лідерства відносять турботу про фізичне здоров'я, інтелектуальний і духовний розвиток, що робить процес фізичного виховання студентів важливим інструментом формування їхніх лідерських якостей.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження відповідає темі науково-дослідної роботи кафедри фізичної культури та спортивної майстерності Київського університету імені Бориса Грінченка «Теоретико-методичні засади компетентісної особистісно-професійної діяльності фахівців галузі фізичного виховання з різними групами населення».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування лідерських якостей на заняттях спортивною аеробікою вивчали С. М. Криворучко, Ю. Г. Подоляк (2011), розвиток лідерських якостей студентів, які займаються професійно-прикладною фізичною культурою, досліджували О. М. Підсадочна, К. І. Федик, О. С. Мельник (2013), створення умов для розвитку лідерських якостей і формування соціально активної особистості розглядають у своїх дослідженнях Н. П. Бабкова-Пилипенко, Н. П. Сушик, Р. В. Сопівник, Р. В. Головешка, О. Ю. Панфілов, О. О. Савченко, В. І. Сипченко та ін.

Аналіз доступних нам науково-методичних джерел виявив, що ефективне формування лідерських якостей у студентів вишу забезпечується на основі використання низки підходів до упровадження моделі процесу формування у студентів лідерських якостей.

Серед засобів фізичного виховання, які сприяють розвитку лідерських якостей, особливе місце займає чирлідінг. Дії спортсменів у цьому виді спорту і рухової активності, покликані створювати атмосферу піднесення та заохочення вболівальників та глядачів, що безпосередньо вимагає постійного прояву лідерських якостей кожним із членів команди. Водночас у доступній науковій та методичній літературі ми не виявили робіт, присвячених використанню чирлідінгу як засобу формування лідерських якостей студентів.

Мета дослідження – визначити вплив чирлідінгу як засобу фізичного виховання студентів на формування їхніх лідерських якостей.

Методи дослідження. У процесі написання статті ми використовували такі методи наукового дослідження:

– аналіз наукової та навчально-методичної літератури;

– методика інтегрального оцінювання лідерських якостей студентів О. М. Кокуна, до якої увійшли опитувальник Р. Кеттелла; шкала самоефективності Шварцера – Єрусалема; методика вивчення мотивації професійної діяльності Замфір – Реана.

Результати дослідження та їх обговорення. Аналіз наукових досліджень і публікацій з проблеми формування лідерства засвідчив, що існують різні погляди щодо сутності цього поняття та підходи до його дослідження.

Слід зауважити, що корінь англійського слова «лідер» походить від поняття, яке означає шлях, напрямок чи курс судна у морі. Це слово має стосунок до руху. Лідер у буквальному сенсі – не завжди людина, що йде попереду. Від нього чекають, що він вкаже шлях [3].

Згідно з визначенням, яке запропонував Р. Стогділл, «лідер» – це людина, яка береться за справу сама або розподіляє завдання між членами групи так, щоб кожен міг проявити ініціативу, це людина, яка конкретно бачить мету та шлях її досягнення, а також має достатньо сил і можливостей це зробити.

Лідер – це член групи, здатний її очолити, показати приклад, організувати виконання завдання і визнаний у цій ролі більшістю членів групи.

Психологічні характеристики лідера:

- 1) член групи, за яким вона визнає право приймати рішення в значущих для неї ситуаціях;
- 2) особистість, здатна виконувати основну роль в організації спільної діяльності та регулюванні стосунків у групі;
- 3) особистість, здатна впливати на окремих членів або групу загалом, спрямовувати їхні зусилля на досягнення визначеної мети.

А. І. Кузьмінський і В. Л. Омеляненко визначають, що в педагогічному аспекті лідер – це член колективу, який у важливих ситуаціях здатний помітно впливати на поведінку членів колективу, виявляти ініціативу в діях, брати на себе відповідальність за діяльність колективу.

Для розвитку студентської групи як колективу характерна постійна зміна лідерів залежно від виду, характеру та змісту діяльності, що забезпечує кожному її членові можливість перебувати в ролі лідера, оволодіти вміннями та навичками самоорганізації й організації інших людей.

Лідер – це член колективу, який здатний: 1) очолити його, показати приклад, організувати виконання завдання і визнаний у цій ролі більшістю членів колективу; 2) виконувати основну роль в організації спільної діяльності та регулюванні стосунків у колективі; 3) впливати на окремих членів або колективів загалом, спрямовувати їхні зусилля на досягнення визначеної мети; 4) виявляти ініціативу в діях, брати на себе відповідальність за діяльність колективу.

На основі аналізу різних наукових підходів до визначення лідерських якостей особистості Н. Сушик (2013) було сформовано таке поняття лідерських якостей: лідерські якості – це риси, які забезпечують ефективне лідерство, тобто здатність виділитися в конкретній справі й приймати відповідальні рішення в значущих ситуаціях; використовувати інноваційні підходи для розв’язання проблеми; успішно впливати на послідовників у напрямі досягнення спільної мети; створювати позитивну соціально-психологічну атмосферу в колективі.

Від народження людина має всі потрібні здібності, необхідні для лідерства, однак такий потенціал може залишитися нереалізованим тому, що йому не приділяли достатньої уваги. Не кожен студент, який навчається у вищому навчальному закладі, має вже розвинуті лідерські якості. Саме тому треба забезпечити відповідну підготовку студентів під час їх навчання [3].

Виховання особистості в період навчання у вищому навчальному закладі – це важливий етап становлення студента.

Основними видами діяльності, які спрямовані на формування лідерських якостей студентів в освітньому просторі, є навчальна діяльність; виховна діяльність; дослідницько-пошукова діяльність; проєктивна діяльність; громадська діяльність; представницька діяльність.

Останнім часом з’являються дослідження з пошуку інноваційних засобів, методів та підходів формування лідерських якостей у процесі фізичного виховання молоді. Одним із нових для нашої країни засобів фізичного виховання і видом спорту є чирлідінг, який набув великої популярності серед шкільної та студентської молоді.

На наш погляд, саме заняття студентів у групах з чирлідінгу дають змогу визначити, розвивати, удосконалювати та постійно проявляти лідерські якості.

Чирлідінг (cheerleading) – цей термін походить від англійських слів «cheer», що у перекладі означає «бадьорий, заохочувальний відгук» та «lead» що у перекладі означає «бути першим, керувати».

Головною ідеєю виступів чирлідирів є те, що вони забезпечують видовищність спортивних засобів для вболівальників, підіймають бойовий дух команд, поліпшуючи настрій спортсменів та глядачів. Саме ця сторона змагальної діяльності чирлідирів залишається одним з ключових критеріїв оцінювання ефективності їх діяльності.

Активізація різносторонніх талантів та рівнів підготовленості надає можливість кожному учасникові групи продемонструвати свої можливості, зробити акцент на своїх найсильніших сторонах. Чим різноманітнішою є підготовка окремих учасників, тим цікавіше виглядає команда як єдиний колектив. Це стає реальним завдяки незрівнянно більш значущим, ніж у інших видах спорту, можливостям для задоволення особистісних інтересів та здатностей, а також обліку індивідуальних особливостей та резерву організму учасників.

Чирлідінг розвиває не тільки фізичні можливості людини, але і забезпечує психологічний розвиток завдяки формуванню упевненості у собі, правильній самооцінці та досягненню професійної зрілості, а також забезпечує соціальний розвиток через співпрацю, конкуренцію та правильні стандарти поведінки, закладені у кодекс чирлідирів.

Чирлідінг є командним, колективним видом спорту, де для спільного досягнення мети важливі як стосунки між членами команди, так і лідерські якості кожного [1, 2, 4].

У чирлідінгу найбільшого успіху досягають ті команди, для яких характерна згуртованість, що передбачає високий розвиток лідерської складової у психологічному статусі цих колективів. Попри велику кількість спортсменів у командах та їх природне суперництво, члени групи об'єднані однією метою до якої готові йти разом. Усі члени команди у чирлідінгу займають свої відповідні місця у програмі. Це розподілення позицій дає змогу зменшити почуття суперництва між чирлідирами [1].

Тренувальні заняття сприяють цілеспрямованому вихованню позитивних почуттів, емоцій, вихованню творчої активності під час складання змагальних вправ, є засобом збагачення і розрядки емоційного напруження, дарують естетичну насолоду і радість, допомагають перебороти сором'язливість і замкнутість, оздоровляють одночасно фізично і духовно [1, 2, 4].

Важливою складовою нашого дослідження було визначити ефективні підходи до оцінювання рівня розвитку лідерських якостей.

Як діагностичний комплекс аналізу лідерських якостей студентів, незалежно від напрямку підготовки, ми використали підхід, який запропонував доктор психологічних наук О. М. Кокун (2013).

Відповідно до його досліджень, психологічна структура лідерських якостей складається із 5 компонентів:

- 1) комунікативно-організаційний;
- 2) емоційно-вольовий;
- 3) мотиваційний (мотивація до лідерства та успіху);
- 4) мисленневий;
- 5) особистісний [5].

У статті ми викладемо результати теоретичного аналізу впливу компонентів тренувальної і змагальної діяльності чирлідирів на їхні лідерські якості. Спочатку на емпіричному рівні ми визначили особливості впливу компонентів тренувальної і змагальної діяльності у чирлідінгу на структуру лідерських якостей студенток (див. табл. 1).

Результати цього впливу моніторили за допомогою процедури кількісного оцінювання рівня розвитку лідерських якостей студенток, запропонованої доктором наук О. М. Кокуном (2013). На основі запропонованих у методиці оціночних характеристик обраховувався інтегральний показник рівня розвитку лідерських якостей дівчат-студенток. Цей показник отримано шляхом складання отриманих оціночних значень всіх діагностичних показників. Максимальне значення становить 15 балів.

Інтегральний показник дівчат-студенток інтерпретується таким чином:

- 13–15 балів – високий рівень;
- 10–12 балів – вищий за середній рівень;
- 7–9 балів – середній рівень;
- 4–6 балів – нижчий за середній рівень;
- 0–3 бали – низький рівень.

Таблиця 1

Аналіз відповідності впливу компонентів тренувальної і змагальної діяльності у чирлідінгу на структуру лідерських якостей студенток

№ з/п	Компоненти структури лідерських якостей	Компоненти тренувальної та змагальної діяльності у чирлідінгу
1	Комунікативно-організаційний (комунікабельність, переконливість, тактовність, дипломатичність, емпатійність, гнучкість, розвинуті мовленеві та організаційні здібності)	Колективна робота; залежність результату від внеску кожного; підвищений рівень довіри до партнерів при виконанні акробатичних пірамід та стантів; організація командної взаємодії, дисципліна; емпатійність взаємодії з глядачами та ін.
2	Емоційно-вольовий (цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, впевненість у собі, вимогливість, самовладання, стресостійкість)	Складні елементи і командне виконання вимагають наполегливості і вольових зусиль, вимогливості; змагальна діяльність при наявності глядачів формує самовладання, стресостійкість, рішучість та ін.
3	Мотиваційний (мотивація до лідерства та успіху)	Прагнення до успішного виконання лідерської ролі чирлідера на майданчику; мотивація до успішної тренувальної та змагальної діяльності; прагнення перемоги і бути кращим
4	Мисленевий (швидкість мислення, логічність, креативність, проникливість, здатність до прогнозування та узагальнення, критичність, розсудливість)	Необхідність критичного мислення, швидкості прийняття рішення, прогнозування ситуації при виконанні змагальних вправ; креативність, розсудливість при складанні вправ та чирлідінгових прийомів
5	Особистісний (активність, ініціативність, обов'язковість, надійність, відповідальність, почуття гумору, оптимістичність, чесність, патріотизм, прагнення до самовдосконалення)	Ефективна тренувальна та змагальна діяльність чирлідирів передбачає активність, ініціативність, надійність, обов'язковість, відповідальність, прагнення до самовдосконалення; взаємодія з глядачами вимагає почуття гумору, оптимістичності, патріотичності

Щоб оцінити вплив занять чирлідінгом на рівень розвитку лідерських якостей студенток, які займаються фізичним вихованням за секційною формою, ми провели констатувальний експеримент.

На початку навчального року було діагностовано розвиток лідерських якостей за методикою О. М. Кокуна (2013) у 45 студенток другого та 13 студенток першого курсу. Наприкінці навчального року було здійснено повторне опитування, яке дало змогу визначити динаміку діагностованих показників та встановити вплив занять чирлідінгом на інтегральний показник розвитку лідерських якостей студенток (див. табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка діагностичних та інтегрального показників розвитку лідерських якостей студенток, які займалися чирлідінгом (n=75)

№ з/п	Методики	Діагностичні показники	Оцінка показників у балах	
			до експерименту	після експерименту
1	Опитувальник Р. Кеттелла	Фактор N «дипломатичність»	0	0
			0	1,5
			1,5	1,5
		Фактор Q ₃ «самоконтроль»	0	0
			1	1
			0	0
		Фактор F ₂ «тривожність-приспосованість»	0	0
			0	1,5
			1,5	1,5
2	Шкала самоефективності Шварцера – Єрусалема	Рівень навчально-службової самоефективності	1	1
			0	1
			1	1
3	Методика вивчення мотивації професійної діяльності Замфір – Реана	Внутрішня мотивація	0	0
			0	1,5
			1,5	1,5
		Зовнішня позитивна мотивація	0	0
			0	1
			1	1
Інтегральний показник			8,5	15

Порівняльний аналіз результатів опитування студентів до та після експерименту виявив підвищення рівня інтегрального показника розвитку лідерських якостей на 76% за рік (з 8,5 бала до 15 балів). Це може між іншим вказувати на позитивний вплив занять чирлідінгом на формування і розвиток лідерських якостей студенток.

Відповідно до градації оцінювання цих показників, результати виявили зростання від середнього рівня до високого рівня розвитку лідерських якостей.

Таким чином, аналіз наукових досліджень і публікацій, результати констатувального експерименту вказують на позитивний вплив занять чирлідінгом на всебічний розвиток особистості, формування життєво необхідних якостей, виховання фізичних та морально-вольових якостей, розвиток лідерських якостей.

Висновки:

1. Змагальна та тренувальна діяльність у чирлідінгу має спрямованість на формування та розвиток лідерських якостей студентів.

2. У доступній нам науковій і методичній літературі праць, що висвітлюють аспекти використання чирлідінгу для вдосконалення лідерських якостей студентів, не виявлено.

3. Експериментально доведено позитивний вплив занять чирлідінгом на розвиток лідерських якостей у студентів у процесі фізичного виховання.

Таким чином, чирлідінг є ефективним засобом фізичного виховання молоді, який всебічно впливає на організм людини та сприяє формуванню гармонійно розвинутої особистості та розвитку лідерських якостей.

Перспективи подальших досліджень. Всебічного вивчення з метою вдосконалення потребує методика викладання чирлідінгу у вищих навчальних закладах та дослідження її впливу на різні сторони підготовленості студентів.

Список літератури

1. Черлідінг : правила змагань / А. А. Боляк, Ю. Ю. Крикун, Е. І. Ауштикальніс, Н. Л. Боляк. – Київ : Всеукраїнська федерація черліденгу, 2005. – 76 с.
2. Головешка Б. Р. Про деякі проблеми розвитку лідерських якостей у студентів ВНЗ / Б. Р. Головешка // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – 2012. – С. 89–96.
3. Особенности содержания композиций соревновательных программ в черлидинге / И. А. Зинченко, Л. С. Луценко, А. А. Боляк, Н. Л. Боляк // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2012. – № 3. – С. 74–78.
4. Кокун О. М. Кількісне оцінювання рівня розвитку лідерських якостей курсантів / О. М. Кокун, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська // Вісник Національного університету оборони України. – 2013. – Вип. 4 (35). – С. 222–226.
5. Сушик Н. Теоретичні основи формування лідерських якостей учнівської молоді / Н. Сушик // Науковий вісник Східноєвроп. нац. ун-ту імені Лесі Українки. – Луцьк, 2013. – С. 110–114.

Стаття надійшла до редколегії 14.03.2016

Прийнята до друку 19.04.2016

Підписана до друку 29.04.2016